

ეთერ ინწკირველი

ბიბლიური ისაკის სახე ქართულ ფოლკლორში

უშვილობა, როგორც ბიოლოგიური მოვლენა, ადამიანის ფსიქოლოგიისთვის მეტად დამთრავუნველია. ზღაპარში უდიდესი მნიშვნელობა აქვს მემკვიდრის ყოლას. აქ ხშირად ვხვდებით უშვილობის გამო დაღონებულ ხელმწიფეს. უძველესი რწმენის თანახმად, სული იმ შემთხვევაში აგრძელებდა ცხოვრებას სხეულის დატოვების შემდეგ, თუ დარჩებოდა მემკვიდრე, რომელიც წინაპრების კულტს დაიცავდა (ი. ლიპერტი, 1925, გვ. 224). ამგვარად, მემკვიდრის ყოლას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ადამიანებისთვის, მეტადრე მეფისთვის, რომელიც ღვთაებრივი ძალის მქონეა, ეს ძალა კი პერიოდულად უნდა განახლდეს, ესე იგი ახალგაზრდა მემკვიდრით უნდა შეიცვალოს (რ. ჩოლოყაშვილი, 2004, გვ. 128). ხელმწიფის განახლება სამყაროს განახლების ტოლფასი იყო.

ებრაელი ერის წინამძღოლის - აბრაამის უშვილობა, უნაყოფობა გაიგება არა მხოლოდ მის პიროვნულ, არამედ მთელი ერის ტრაგედიადა. ებრაული ტრადიციით, სწორედ აბრაამისა და სარას შვილი ითვლება მამის ჭეშმარიტ გამგრძელებლად და არა ისმაელი — მოგვი აგარისგან შობილი აბრაამის ძე.

“მეუფეო, რაი მომცე მე, რამეთუ მე წარვწყმდები უშვილოდ” - მიმართავს აბრაამი უფალს და, ერთი შეხედვით, მეტად თამამ განცხადებას აკეთებს ბიბლიაში.

ქართულ ხალხურ ლექსშიც გვაქვს სითამამესთან საქმე: ზოგიერთ ვარიანტში აბრაამი ყოველგვარი კრძალვის გარეშე სთხოვს უფალს შვილს, სხვა შემთხვევაში კი ავლენს სიფრთხილეს, რაც ხალხურ ლექსში აბრაამის მიერ იმთავითვე შვილის მსხვერპლად შეწირვაში გამოიხატება:

*“ფიცსა მივცემ გამჩენელსა,
თუ რომ შვილი გამიჩნდება,
შვიდ წელიწადს ჩემი იყოს,
შემდეგ საღვთოდ დაიკვლება!”* (ქზ, გვ. 242)

ანდა:

*“ღმერთო, ერთი შვილი მამე,
შენთვის საღმრთოდ გაიზრდება!”* (იქვე, გვ. 245)

ერთი შეხედვით პარადოქსულ განცხადებას აკეთებს აბრაამი ქართულ ხალხურ ლექსში — უფალს სთხოვს ძეს, რომელსაც ისევ უფლისთვის დაკვლას უბირებს. როგორც ჩანს, ხალხური ლოგიკისთვის მიუღებელი აღმოჩნდა ყოველივე კეთილის მიზეზის — ღმერთის მიერ აბრაამის მოულოდნელად გამოწვევა. იმისათვის, რაც ბიბლიაში დაუფიქრებლად, მომენტალურად წყდება, ებრაულ ფოლკლორში — სამ დღეში, ქართულმა ზეპირსიტყვიერებამ შვიდი წლის ფიქრის, ანალოზის საშუალება მისცა აბრაამს. აქ უფრო გამძაფრებელია სიტუაცია. ბიბლიაში აბრაამი ერთ დღესაც არ ფიქრობს შვილზე, აქ კი მთელი შვიდი წელი ემზადება

შვილის მსხვერპლად შეწირვისთვის. ეს უფრო მძიმე იქნებოდა აბრაამისათვის, ვიდრე უცბად, დაუფიქრებლად გადაწყვეტა.

ებრაულ სამეცნიერო ლიტერატურაში ისაკი პასიურ პიროვნებად არის დახასიათებული. აღინ შტაინზალცის აზრით, ის მუდამ თავისი მამის ჩრდილში იყო, მისი ინდივიდუალობა მამის ძლიერი ფიგურის უკან დგება. ისაკი უნდა ქცეულიყო არაჩვეულებრივ პიროვნებად, რომ შესძლებოდა იმ გიგანტური სულიერი მემკვიდრეობის ტარება, რომელიც მას მხრებზე დააწვა (ლ. შტაინზალცი, 1995, გვ. 43-44). ისაკს ღირსეულად უნდა გაეგრძელებინა მამისეული გზა, ისე უნდა ეპოვნა ადგილი სამყაროში, რომ არ უნდა დათრგუნულიყო მისი ინდივიდუალობა. ისაკის თვითდამკვიდრება სამსხვერპლოზე იწყება, სადაც ის შეკრული წევს.

ამ თვალსაზრისით აღსანიშნავია, რომ როგორც ებრაულ, ასევე ქართულ ფოლკლორში ისაკის გაცილებით უფრო საინტერესო სახე იხატება, ვიდრე ბიბლიაში.

თუ ბიბლიაში ისაკი ჩვეულებრივი ყრმაა (ის ჩვეულებრივ დაცვიტეს და ჩვეულებრივად იზრდება), “აბრაამის ლექსში” ისაკი განსაკუთრებული ნიშნებით არის აღბეჭდილი. აქ, უპირველეს ყოვლისა, ხაზგასმულია მისი არაჩვეულებრივი შობა და ბავშვობა:

*“სამი თვე მუცლით ატარა,
მეოთხე თვეს გაუჩნდება”* (ქზბ, გვ. 247);
*“იმ მეორე წელიწადსა მშვენიერად აღიზრდება,
იმ მესამე წელიწადსა ისაკ მეტად დამშვენიდება,
იმ მეოთხე წელიწადსა, მამასთან დაეძინება,
იმ მეხუთე წელიწადსა, ღვთის მონება შეეძლება,
იმ მეექვსე წელიწადსა ისაკ ტანად აღიზრდება,
იმ მეშვიდე წელიწადსა აბრაამ ცოლსაც გაუტყდება”*
(იქვე, გვ. 261);

*“ხუთი წლისა რო შეიქნა, ცხენზე ჯდომა შეეძლება.
დიდად უკვირს ყოველ კაცსა, – ეს ყმაწვილი რათ იზრდება?”*
(იქვე, გვ. 242).

ბიბლიური სიუჟეტის ქართული ხალხური ვერსიის თითქმის ყველა ვარიანტში ისაკი, აღთქმის თანახმად, მსხვერპლად უნდა შეიწიროს შვიდი წლის ასაკში.¹ უნდა ითქვას, რომ რიცხვი შვიდი საკრალური რიცხვია და გამოხატავს სრულყოფილებას. ეგვიპტური სიბრძნით, მთელი განფენილია შვიდში. ბუდას შვიდი ნაბიჯი სიმბოლურად მეშვიდე - უმაღლეს კოსმიურ სიბრტყესთან მიახლოებას გამოხატავს. “აბრაამის ლექსში” კი ისაკის შვიდი წლის აღნიშვნით მისი სრულყოფილება არის მინიშნებული. ისაკი არ არის ჩვეულებრივი ბავშვი, მეტიც: შვიდი წლის ასაკში ის უკვე აღარ არის ბავშვი, რადგან მასში უკვე მომწიფებულია მოვალეობის, ღვთის სიყვარულის და, საერთოდ, რელიგიური გრძნობა. ამიტომაც, ვფიქრობთ, რომ შვიდი წელი ისაკის ცნობიერების სრულყოფილებაზე მიუთითებს.

საინტერესოა, რომ ებრაული ფოლკლორის - აგადას მიხედვით, აბრაამის გამოცდის ეპიზოდში, მოქმედებაში ერევა სატანა - ბოროტი ძალის პერსონიფიციკრებული სახე. ის აქეზებს ღმერთს აბრაამის წინააღმდეგ,

¹ერთადერთი გამონაკლისია ვარიანტი, სადაც თორმეტი წლის ასაკში იწირება ისაკი (ქზბ, გვ. 251).

რომ მას (აბრაამს) ერთი მტრედიც არ შეუწირავს ღმერთისთვის შვილის სანაცვლოდ. შემოქმედი დარწმუნებულია აბრაამში: “მაშინაც კი, თუ მე ვუბრძანებ, რომ მსხვერპლად საკუთარი შვილი შემომწიროს, ის მე დამიჭერებს” (პ. ლეიბოვიჩი, 1997, გვ. 143).

ამას არ მოჰყოლია ისაკის მსხვერპლად შეწირვის მოთხოვნა. ღმერთს სჭირდებოდა, ისევე ყოფილიყო დარწმუნებული ისაკის პიროვნებაში, როგორც აბრაამში. ებრაული ტრადიციით, გამოცდის პირველბიძგი სწორედ ისაკი იყო: ერთხელ, როდესაც ისმაელი მამის მოსანახულებლად მოვიდა, ძმებს შორის კამათი გაიმართა. ისმაელის აზრით, ღმერთს ის უფრო უყვარდა, რადგან საკუთარი ნებით დათანხმდა წინადაცვეთაზე, ხოლო ისაკი მხოლოდ რვა დღის იყო. მაშინ ისაკი უპასუხებს: “ღმერთისთვის შეწირული სამი წვეთი სისხლით ამაყოფ? მე ოცდაჩვიდმეტი წლის ვარ და თუ შემოქმედი მთელ ჩემს სხეულს მოინდომებს მსხვერპლად, მე სიხარულით მივცემ მას” (რ. ვეისმანი, 1990, გვ. 243). ებრაული ფოლკლორის მიხედვით, ღმერთმა მაშინვე მოუწოდა აბრაამს მსხვერპლად შეეწირა საკუთარი ძე. აგადა მოგვითხრობს, დილით ადრე ადგა აბრაამი, მოამზადა საუკეთესო ტოტები, თვითონ დატვირთა ვირი და არავინ დაინძარა, მაშინ, როცა ამ სამუშაოს, ჩვეულებრივ, მონები ასრულებდნენ. სამი დღე დასჭირდათ, რომ მორიას მთამდე მიეღწიათ. გზაში სატანამ მოხუცის სახე მიიღო და ყველანაირად ეცადა გადაეწმუნებინა აბრაამი. რომ ვერაფერს გახდა, ის მაინც მოახერხა, რომ ისაკს მსხვერპლშეწირვის საიდუმლო გაანდო.

ასევე ქართულ ფოლკლორში ისაკმა წინასწარ იცის მსხვერპლშეწირვის საიდუმლო, ოღონდ, არა ეშმაკისგან: “ვიცი სამლოდ მე გინდივარ, გული რაზე გიღონდება?” (ქზბ, გვ. 240). მეტიც, ისაკი მამას თვითონ ახსენებს უფლის ნებას, ეხმარება და ამხნეებს კიდევ აბრაამს საღვთო ვალის აღსრულებისას:

*“რალას იყურები მამა, მზე დედასთან მიბრძანდება.
ხელ-ფეხიდან მგრა შექვარ, მოძრაობა არ მექნება,
თორემ სული ტკბილი არის, შვილი მამას მოუჩვენა”*
(იქვე, გვ. 241)

ქართულ ხალხურ “აბრაამის ლექსში” ისაკი მთელი თავისი შეგნებით არის მზად შესაწირად. რაც მთავარია, მას ბოლომდე აქვს გაცნობიერებული თვით-მსხვერპლშეწირვის მთელი სიბრძნე:

„კალთას სისხლი თუ მოგეცხო, სამღვთობა წავიხდება“ (გვ. 114), - ეუბნება ის მამას და თითქოს მიანიშნებს, რომ უფალი აბრაამისგან სწორედ უსისხლო მსხვერპლს ითხოვს და არა ტრადიციულ “ხელ-მხრის განბანის” რიტუალს, რომელსაც სამსხვერპლო ცხოველის სისხლით ასრულებდა ხევისბერი მსხვერპლშეწირვის შემდეგ.

ასეა თუ ისე, ისაკის ორსახოვნება აშკარაა ამ ეპიზოდში: გასაგებია, რომ ის მსხვერპლია, აბრაამი — ქურუმი, ღმერთი - მსხვერპლის მიმღები. ისაკი კი იმითაც არის საინტერესო, რომ ფოლკლორში ის ერთდროულად არის მსხვერპლიც და ქურუმიც (ან თანაქურუმი), რადგან მისი თავისუფალი ნებით ხდება ყველაფერი. და თუ ებრაული ტრადიცია მსხვერპლშეწირვის ეპიზოდში მთელ ყურადღებას აბრაამის ფსიქოლოგიაზე ამახვილებს, ქართულ ტრადიციაში აბრაამი და ისაკი თანაბრად არიან ტრაგიზმით აღბეჭდილი.

მეტეც, შვიდი წლის ყრმამ თავის თავზე გამოსცადა ღმერთის სიყვარული ყველაზე მძიმე მომენტში — სიკვდილის პირისპირ (ე. ინჟიკრელი, 2002, გვ. 99). ისაქის მძიმე ღვაწლი რელიგიურ აზრს იძენს მხოლოდ ნებაყოფლობითობისას. ისაქის სახე ფოლკლორში სწორედ იმით არის ყველაზე მეტად მნიშვნელოვანი, რომ ის ნებითი მსხვერპლია და არა იძულებითი. საუბრობს რა მსხვერპლშეწირვის რიტუალზე ქართულ და უცხოურ ტრადიციაში ირაკელი სურგულაძე აღნიშნავს, რომ მსხვერპლი მაშინ განხორციელდება, როცა შეწირვა ნეტარება შეწირულისთვის (ი. სურგულაძე, 2003, გვ. 158). ანტიკურ ტრადიციაშიც კი, განსაკუთრებით კარგ ნიშნად ითვლებოდა, თუ ცხოველი შვიდად მივიდოდა სამსხვერპლოზე (იქვე, გვ. 163).

საგანგებოდ უნდა გამოიყოს მსხვერპლშეწირვის სარიტუალო მომენტი. უპირველეს ყოვლისა, აღვნიშნავთ, რომ ისაქი არის მსხვერპლი, რომელიც უნდა დაიწვას ან მოხარშოს. არისტოტელეს მიხედვით, ხარშვაში ხდება სიკვდილი და ახლად დაბადება. ოლგა ფრეიდენბერგი ზოგადად აღნიშნავს, რომ ხორცის მოხარშვა ან ცეცხლში დაწვა ნიშნავდა არა მხოლოდ გაახალგაზრდავებას, არამედ პალინგენესიას, ე. ი. ახალ დაბადებას, აღდგომას. ცნობილია, რომ პელოპსი თავისმა ქალიშვილებმა, მამის გაახალგაზრდავების მიზნით, დაანაკუწეს, მოხარშეს და ახლად შექმნეს. დიონისე-დაგრევსაც ზოგ ვარიანტში წვავენ, ზოგან ხარშავენ და ის აღვავებ. რაც შეეხება კოკონს: „*ცეცხლი ისეთი ანთია, ალი ზეცას ავარდება*“ (ქპპ, გვ. 261). ცეცხლის ალს „აბრაამის ლექსში“ საკმაოდ დიდი დატვირთვა აქვს, ისევე როგორც სხვადასხვა რელიგიაში მოხარშული ან დამწვარი მსხვერპლის კვამლს, რომლითაც, ფაქტობრივად, იკვებება ღვთაება, რომელსაც მსხვერპლს აღუვლენენ. ხარშვასთან დაკავშირებით საყურადღებოა ერთი ვარიანტი, რომელშიც აბრაამის ცრემლები ქვებში თევზებად გადაიქცევა:

“ - *მამაჩემო, თევზებს ხარშავ, განა საღმრთოდ შეიძლება?!*

- *შვილო თევზი ენა არი, მულამ სიზმრად მელანდება!*”

(იქვე, გვ. 251).

საიტერესოა თევზის სიმბოლიკა: ის დაკავშირებულია ნაყოფიერებასთან, სიბრძნესთან, ძლიერებასთან... აფრიკული ტრადიციით, თევზი არის მკვდარი ადამიანის სულის ხორცშესხმა. ჩინეთში, ინდოეთსა და ზოგიერთ სხვა ქვეყანაში თევზი ახალ დაბადებას აღნიშნავს, ამიტომ მისი სახე ხშირად გამოიყენება დაკრძალვის ან მსხვერპლშეწირვის რიტუალებში. ადრექრისტიანულ მწერლობაში იესო ქრისტე ხშირად იწოდება “თევზად”, ხოლო ქრისტიანები — „მეთევზეებად“. ამ მხრივ, ძალზე საინტერესოა თევზის ბერძნული სახელწოდება - *ἰχθυσ*, რომელიც იმიფრებოდა როგორც ბერძნული ფორმულის — *Ἰησους Χριστος θεου υἱος σωτηρ* - იესო ქრისტე, ძე ღვთისა მსხნელი — აბრევიატურა.

ისაქის და ქრისტეს ფუნქცია ერთმანეთს უტოლდება. ორივენი მხოლოდშობილნი არიან და ორივეს შობა სასწაულოდ არის დაკავშირებული: ერთ შემთხვევაში ოთხმოცდაათი წლის სარა აჩენს ისაქს (ეუბრაული აპოკრიფული ლიტერატურის თანახმად, სარას ზებუნებრივად ჩაესახება ისაქი), მეორე შემთხვევაში კი ქალწულ მარიამს ჩაესახება სულიწმიდისგან ქრისტე. ისაქი აბრაამის ნანატრი შვილია — “სიბერის ძე”. ღმერთს სჭირდებოდა ყველაზე ძვირფასი მსხვერპლი აბრაამისგან, ყველაზე სანუკვარი რამ. ბიბლიის კითხვისას, ისაქის მსხვერპლად შეწირვის

მოთხოვნა თითქოს მოულოდნელი არც არის: ისაკის სასწაულებრივი გაჩენა უკვე წინასწარ მიგვანიშნებს მის უჩვეულო ბედისწერაზე. აბრაამი უსიტყვოდ თმობს ისაკს, ისევე როგორც მამა ღმერთი თმობს თავის მხოლოდშობილ ძეს, „ვინაიდან ისე შეიყვარა ღმერთმა წუთისოთვილი, რომ მოსცა მას თავისი მხოლოდშობილი ძე, რათა ყოველი მისი მორწმუნე არ დაიღუბოს, არამედ ჰქონდეს საუკუნო სიცოცხლე“. ერთი შემთხვევა რწმენითაა მოტივირებული, მეორე — სიყვარულით, ორივეს კი ერთი რამ აერთიანებს: დასთმო ყველაზე ძვირფასი, რაც გაგაჩნია, ეს ნიშნავს მოიპოვო ყველაზე მთავარი ამ ცხოვრებაში.

მსხვერპლშეწირვა მთაზე ხდება ბიბლიაშიც და ხალხურ ლექსშიც. ხე არის კოსმიური ღერძის სიმბოლო. საერთოდ, ის მთელს კოსმოსს აერთიანებს. მისი ტოტები განასახიერებს ზევას, ფესვები — მიწისქვეშა სამყაროს, ტანი კი არის ამ ორი პოლარული საწყისის გამაერთიანებელი. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ებიკის ხეს დიდი მნიშვნელობა აქვს როგორც ბიბლიაში, ასევე ზეპირსიტყვიერებაში, რადგან მისი საშუალებით ხდება სამსხვერპლო ვერძის კოსმიურ ვერძად, კოსმიურ მსხვერპლად მოაზრება. რადგან ეს ვერძიც ისაკის პარალელური სახეა.

ისაკი იყო ის პიროვნება, რომელიც დაუკლავად შეიწირა მსხვერპლად და სიკვდილის გარეშე აღდგა მკვდრეთით. რომც დაკლულიყო იგი, მისი სიკვდილი ხალხის ცნობიერებაში არ იქნებოდა სიკვდილად აღქმული, რადგან სიკვდილი თვითონ ბადებს სიცოცხლეს. „დაბადება და სიკვდილი მარადიული ცხოვრების — უკვდავების ორი ფორმაა, რომელიც მიანიშნებს, რომ ახალი მდგომარეობიდან ძველში ბრუნდები და ძველიდან ახალში“ (ო. ფრეიდენბერგი, 1997, გვ. 63). როდესაც აბრაამი თავის შვილზე დანას აღმართავდა, სინამდვილეში ახალი დაბადებისთვის ამზადებდა მას.

დამოწმებული ლიტერატურა

ე. ინწკირველი, 2002 - ე. ინწკირველი, აბრაამის ამბავი ქართულ და ებრაულ ფოლკლორში, ქართველური მემკვიდრეობა, VI, ქუთაისი, 2002.

ი. სურგულაძე, 2003 - ი. სურგულაძე, მითოსი, კულტი, რიტუალი საქართველოში, თბ., 2003.

ქსპ - ქართული ხალხური პოეზია, ტ. I, ნაკვთ. II. შემდგ. ნ. შამანაძე, თბ., 1973.

რ. ჩოლოყაშვილი, 2004 - რ. ჩოლოყაშვილი, უძველეს რწმენა-წარმოდგენათა კვანი ხალხურ ზღაპრულ ეპოსში, თბ., 2004.

P. M. Вейсман, 1990 — P. M. Вейсман, Мидраш рассказывает, Берешит I. Иерусалим, 1990.

П. Лейбович, 1997 — П. Лейбович, Новые исследования книги Брейшит в свете классических комментариев. Иерусалим, 1997.

Ю. Липперт, 1925 — Ю. Липперт, История культуры, 1925.

О. М. Фрейденберг, 1997 — О. М. Фрейденберг, Поэтика сюжета и жанра, 1997.

Л. Штайнзальц, 1995 — Л. Штайнзальц, Библейские образы. Иерусалим, 1995.

ETER INTSKIRVELI

IMAGE OF BIBLICAL ISAAC IN THE GEORGIAN FOLKLORE

the work deals with the psychological and social aspects of infertility as a biological phenomenon. The childless leader of the nation - Abraham, like the childless kings in fairy tales, is perceived as the tragedy of the entire nation.

It is emphasized in the Georgian folk text that Abraham's heart is heavy, as he has to sacrifice Isaac to the Lord. It should be noted that according to the Georgian folk version, Abraham is given seven years to think and decide what to do with respect to the same thing that is done rashly in the Bible, and in three days in the Hebrew folk texts. In the Georgian version the situation is compounded. According to the Bible, Abraham does not think much about his son, but here, he has seven years to get ready to sacrifice his son. It would have been more painful and distressing for him to take such decision after seven years' thinking. It is obvious that the challenge thrown unexpectedly by the Lord to Abraham turned out to be unacceptable to the people's logic.

It should be noted that in the Hebrew specialists literature Isaac is portrayed as a passive figure. The Georgian and Hebrew folk texts give more interesting portrait of Isaac than the Bible does.

First of all, I should mention Isaac's unusual birth in the Georgian folk texts: having been in the mother's womb, he grows strikingly rapidly. Besides that, his age - seven years - is sacral and denotes completeness, wholeness (like Abraham's hundred years). His love for God is matured and he is ready to perform the duty. In our opinion, seven years indicate the perfection of Isaac's consciousness.

The parallel material is taken from the Hebrew folklore, where Isaac meets Satan who tells him about the secret of sacrifice. Here, as well as in the Georgian folk versions, Isaac reassures his father, trying to relieve his feelings. It means that Isaac is well aware of the importance of his sacrifice.

Isaac is a victim. He should be fried or boiled. According to Aristotle, boiling means death and rebirth. In one of the versions, Abraham's tears in the pot turn into the fish that is the illustration of identity of Isaac and Christ in the exegetic literature. Fish symbolizes Jesus Christ. In the ancient Christian literature Jesus often was referred to as "fish", and the Christians - as "fishers". The Greek designation of "fish" ἰχθυος, is deciphered as the abbreviation of Ἰησοῦς Χριστὸς θεοῦ υἱὸς σωτήρ, i.e. Jesus Christ, Son of God, the Savior.

The question of identity of Isaac's and Christ's functions is also considered in the work: both of them are only sons, the birth of both of them is connected with the miracle and both of them are sacrificed by their fathers. The first is motivated by the belief in God, the second - by the love for Adam's descendants. Both of them are united under the same omen: to lose something that is the dearest in one's life, i.e. to obtain something that is the most important in life.

In the Hebrew as well as in the Georgian folk texts, Isaac knows that he is a victim and should be sacrificed. Moreover, he helps his father to fulfill the divine duty. In the Georgian folk verse, Isaac is double-faced: it is quite understandable that Isaac is a victim, God is the receiver of the victim, Abraham is a priest. As to Isaac, he is a victim and a priest (or a co-priest) at the same time, as thanks to his free will everything happens. And if the Hebrew tradition draws attention to Abraham's psychology, in the Georgian tradition Abraham and Isaac are the bearers of the same tragedy. Moreover, a seven-year-old boy experiences the love for God at the very hard moment of his life - when he was facing the death. Isaac's rising from the scaffold is perceived as his rebirth: when Abraham lifted his hand to stab Isaac with a knife, he, actually, prepared him to be born anew.